

TEMA: Tortyr

# SVERIGES AVSKILDA KROPPAR

Skulle Sverige sluta isolera människor i stor skala och under lång tid om vi förstod hur praktiken krossar människors mentala hälsa, förstör deras kroppar och förkortar deras liv? För att testa tanken har Re:public samlat kunskapen hos några av världens ledande experter på isolering.



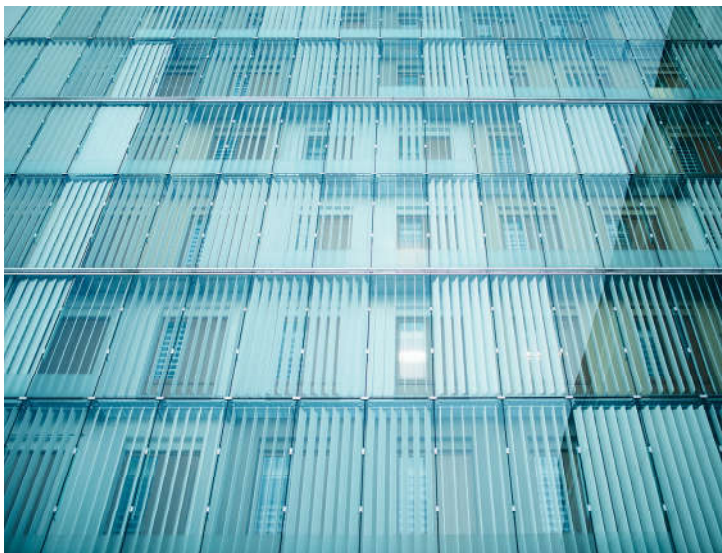
**TEXT** ■ VOLODYA VAGNER  
**BILD** ■ CARLOS ZAYA

**P**å en yta mindre än en parkeringsficka, med kala väggar. Utan kontakt med omvärlden och utan meningsfull sysselsättning minst 22 timmar om dygnet. Det pågår i dagar, veckor, månader eller år.

Isolering kan drabba dömda personer inom svensk kriminalvård. Men det används främst mot personer som sitter häktade, det vill säga misstänkta men inte dömda för brott.

Den svenska statens främsta syfte med isolering av häktade är att hindra den misstänkte från att påverka brottsutredningen genom att förstöra bevis, prata ihop sig med andra misstänkta eller påverka vittnen.

Men forskare har svårt att hitta belägg för det resonemangets relevans. Enligt de världsledande experter som Re:public talat med står det däremot klart att isolering medför andra, oerhörda, konsekvenser.



## »KORTSLUTNING I HJÄRNAN SOM ÄR OBJEKTIVT MÄTBAR«

Förlusten av autonomi över basala behov som isolering innebär, kopplat med ovissheten över hur länge den kommer att pågå, upplevs i regel som en akut krissituation. Kroppen reagerar som den gör i nödlägen: adrenalin och kortisol forsar genom ådrorna, musklerna är spända och tankarna rusar genom huvudet. Under normala förhållanden kan människan hantera tillfälliga krissituationer.

– När vi upplever negativa känsloreaktioner brukar vi ge dem utlopp i socialt samspel, förklarar psykiatrikern **Terry Kupers**.

– Men i isolering studsar de negativa tankarna runt i hjärnan, sprider ut sig, och genljuder.

**Incident:** Suicidförsök

**Händelsebeskrivning:** Klienten kom tillbaka från långt polisförhör och var ledsen (gråt). Skulle precis serveras middag då han ringde på och ville lämna ett meddelande till sin familj samt uppgav att han tagit alla tabletter. Klienten uppgav att han »inte orkade mer/hade gett upp«.

*Häktet Uppsala, februari 2018.*

Med tiden leder detta till en sorts kortslutning i hjärnan, som är objektivt mätbar, säger Kupers.

– I den friska hjärnan finns det en balans mellan temporalloben, som är aktiv vid bland annat ilska och ångest, och prefrontalkortexten, som styr rationellt och moraliskt beslutsfattande.

Hos den isolerade blir temporalloben hyperaktiv, och börjar ta över psykologiska processer.

– Nervbanorna kan liknas vid en genomdränkt grusväg, där hjulspåren blir allt djupare varje gång en bil glider in på samma spår. Reaktionerna blir allt mer emotionella och allt mindre kognitiva.

Aggression och ångest blir vanligare, vilket sedan orsakar skador bortom den isolerades känsloliv, berättar Kupers.

– Det leder till förhöjt blodtryck. Efter en viss tid skadas njurarna och hjärnan permanent, vilket betyder att det höga blodtrycket blir kroniskt, och i sin tur ökar det risken för hjärtsjukdomar.

**Terry Kupers** är psykiatriker och professor vid Wright Institute i Berkeley, Kalifornien. Han är en av USA:s ledande experter på isolering och har skrivit flera böcker i ämnet, bland annat tillsammans med Robert King, en aktivist i Black Panthers, som hölls isolerad i 29 år.



## Sveriges historiska entusiasm för isolering

Isolering har sitt ursprung i 1800-talets USA. I samband med det moderna rättsväsendets utveckling skiftade samhället fokus från att straffa till att rehabilitera kriminella. Isolering skulle få de dömda att vända tankarna inåt, möta Gud och bli moraliskt rensade. Snart började även Europa anamma det nya systemet. Särskilt i de nordiska länderna introducerades det med stor entusiasm, och tack vare deras effektiva, centraliserade byråkratier, var reformen genomgripande.

Men kritiken är lika gammal som praktiken. Den amerikanske politikern Francis C. Gray studerade effekterna av isolering och drog 1847 slutsatsen att isolering, »även när den sköts med den yttersta mänsklighet, skapar så pass många fall av vansinne och död att det med all tydlighet pekar på att dess allmänna tendens är att fördärva kroppen och sinnet.« Redan vid 1870-talet hade man i USA och de flesta europeiska länder börjat att minimera isolering.

Undantaget var Skandinavien. Sverige avskaffade inte rutinemässig isolering av dömda fångar förrän 1946. Under 1990-talet började Europarådets antitortyrkommitté, CPT, besöka medlemsstaternas fängelser och häkten. Norge, Danmark och Sverige kritiserades för att fortfarande använda sig av storskalig isolering av häktade. Medan Norge och Danmark på senare år har minskat användandet av isolering är läget i Sverige i princip oförändrat. I CPT:s senaste rapport, 2015, uppmanas Sverige återigen att omgående vidta åtgärder för att minska isolering.

## »STRUKTURELLA HJÄRNSKADOR OCH NERVCELLSDÖD«

**Stuart Grassian** är psykiatriker, tidigare fakultetsmedlem vid Harvard Medical School, och har under flera decennier genomfört hundratals intervjuer med fångar i isolering. Han har skrivit expertutlåtanden vid en rad rättegångar där delstaters användning av isolering har ställts inför rätta.

Isolering innebär en stark inskränkning av hjärnstimulans. Monotonin i de ibland gravtysta, ibland fönsterlösa cellerna, som i de mest extrema fall bara har en madrass på golvet, kan leda till permanenta syn- och hörsel-skador. Bristen på stimulans kan dessutom orsaka en rad mindre synliga, men icke desto mindre förödande skador.

– När extern stimulering inskränks uppstår ofta tanke- och koncentrationssvårigheter, andningsproblem, och minnesstörningar, förklarar psykiatrikern **Stuart Grassian**.

– Det kan förekomma perceptionsstörningar som liknar effekterna av hallucinogena droger som LSD.

När man mäter hjärnans elektriska aktivitet syns dessa symptom svart på vitt, enligt Grassian.

– Hjärnvågorna hos isolerade degenererar till samma mönster som uppstår vid den sortens delirium som orsakas av blodförgiftning, hjärtsvikt eller syrebrist.

Tiden det tar för syndromet att framkallas varierar.

– Jag har sett människor utveckla akuta förvirringstillstånd inom ett par timmar, andra försämras långsamt, säger Grassian.

– Vissa kan tolerera mycket innan de ger efter för panikattacker, depression och självmordstankar, andra förlorar beteendekontrollen till den fruktansvärda grad

att de bankar huvudet mot väggen eller smetar avföring på väggarna eller sig själva.

**Incident:** Suicidförsök

**Händelsebeskrivning:** [REDACTED] sitter vid tillfället isolerad. Väktaren noterar att [REDACTED] tar sina händer innanför byxlinningen. Kort därefter tar [REDACTED] fram sina händer som då är fulla med exkrement. Exkrementet används sedan för att strykas ut på väggar för att avslutningsvis smetas ut över sitt eget ansikte.

*Anstalt Fosie, mars 2018.*

Det är också vanligt att isolerade utvecklar överkänslighet, som gör att plötsliga ljus- eller ljudintryck blir smärtsamma. Överkänslighet kan kvarstå långt efter att isoleringen avslutats, berättar Grassian.

– Djurförsök har det visat att det faktiskt uppstår strukturella hjärnskador och nervcellsdöd. Synapser beskärs, särskilt i hippocampus, som då bokstavligen krymper.



## Vad innebär isolering i Sverige?

Isolering definieras allmänt som en begränsning av meningsfull social kontakt och sysselsättning till två timmar om dagen eller mindre. Trots att detta är vardag inom det svenska rättssystemet brukar myndigheter sällan använda begreppet isolering. På häkten, där majoriteten av alla isolerade finns, talar man istället om »restriktioner«. Tanken är att förhindra att den misstänkte påverkar den pågående utredningen. Restriktionerna innebär vanligtvis kontaktförbud och inskränkt tillgång till medier.

Men det är inte enbart häktade med restriktioner som isoleras. Så som häkten är utformade spenderar de flesta häktade, oavsett eventuella restriktioner, merparten av dagen ensamma i cellen. Inte heller är det endast på häkten som isolering förekommer. Även i fängelser kan fångar »av ordnings- och säkerhetsskäl«, eller »vid utredning av misskötsamhet« isoleras. Detta kallas då för »avskildhet«. Förhållandena vid dessa olika former av isolering kan skilja sig åt från fall till fall, och från cell till cell. Vissa celler har en toalett och ett fönster, andra består av ett kallt rum med en madrass på golvet, och utan möjlighet att se ut.

**9 000–10 000** personer häktas i Sverige varje år.

Av dessa saknar 6 000–7 000 mänsklig kontakt under minst 22 timmar per dygn, vilket motsvarar FN:s definition av isolering.

De isoleras i genomsnitt i omkring 50 dagar. Allt över 14 dagar kan vara att betrakta som tortyr, enligt FN:s särskilda rapportör om tortyr.

## »DET LEDER TILL DIREKT MUSKELFÖRTVINING«

Isolering innebär en extrem begränsning av fysiskt rörelseutrymme. Fångarna får så lite solljus att det kan orsaka hudsjukdomar och D-vitaminbrist, i värsta fall med håravfall och tandförlust som följd. Men det är inte bara bristen på vardaglig aktiv motion som är problemet med isolering, berättar geriatriskern **Brie Williams**.

– Till och med vid en inaktiv livsstil går man under normala förhållanden till badrummet, till köket, till sovrummet. Dessa dagliga rutiner är avgörande för kroppen. Distansen som människor rör på sig under sin vardag, korrelerar direkt med hälsa och välbefinnande.

I värsta fall rör sig isolerade knappt alls.

– När människor är isolerade blir de ofta apatiska och förlorar drivet att ens vilja röra på sig. Det leder till direkt muskelförtvinning.

Studier på sängbundna patienter har visat att muskelfibrer börjar förstöras efter bara några timmar av att inte röra på sig, berättar Williams.

– Det är särskilt allvarligt vid befintliga kroniska sjukdomar, som diabetes, högt blodtryck eller hjärtsjukdomar, och kan leda till svagare skelett och balansproblem.

För Brie Williams är isolering lika med att förvägra människor livsviktig vård.

– Att hindra folk från att röra på sig, när vi vet det är

den mest avgörande åtgärden mot bland annat demens, hjärtsjukdom, diabetes, och artros, är att förneka dem den viktigaste medicinska behandling som finns.

**Incident:** Suicidförsök

**Händelsebeskrivning:** Cirka klockan 14.00 hörs en duns från avskildheten. Personal springer dit och finner klienten liggandes på golvet med ett lakan runt halsen. Personal larmar och resterande personal kommer dit. Klienten reagerar på beröring och andas. Lakanet tas genast bort. Anstaltens sjukvård och ambulans tillkallas. Förs till sjukhus.

**Händelseorsak:** Klienten mätte inte bra. Klienten avskildes dagen innan på grund av slagsmål. Verkade ha svårt att vistas i trånga utrymmen.

*Avskildheten, Anstalten Östragård, september 2018.*

**Brie Williams** är geriatrisker och professor i medicin vid University of California i San Francisco. Hon har jobbat som konsult åt kriminalvården i Kalifornien och för ideella aktörer som medborgarrättsorganisationen ACLU. Hon har varit expertvitne i ett flertal rättegångar kring isoleringens hälsoeffekter.



Harriette, 55, företagare, Stockholm.

## EN DAGLIG KAMP

## MOT VANSINNET

**H**arriette blev anhållen en decem-bermorgon 2010, och spenderade 556 dagar häktad med restriktioner. Trots den friande domen som kom till slut blev isoleringen en mar-dröm hon bär med sig än idag.

– Jag kände mig kidnappad, berättar Harriette.

Eftersom hon i början inte hade någon klocka förvandlades tiden till en dimma.

– Jag försökte titta på ljuset, och räkna ut tiden ungefär.

Men utanför rådde årets dystraste decem-bermörker.

– Att inte veta vilken tid det är, är som att hamna i ett vakuum.

Cellen som plötsligt var hennes liv hade en säng, en hylla, ett bord och en stol, alltihop fäst i golvet. Ett handfat i hörnet. Ett fönster som inte gick att öppna, med utsikt mot en vägg.

– På nätterna vaknade jag kallsvettig, en gång i timmen. Jag var rädd, minns hon.

**IBLAND BLEV HON** hämtad till förhör och någon gång i veckan fick hon besök av sin advokat. De enda avbrotten från monotonin i cellen var annars gymbesöket och promenaden hon

hade rätt till en gång om dagen. Gymmet bestod av en trappmaskin i ett kallt rum. Promenaden innebar att vistas i en bur, lika liten som hennes cell, på häktets tak. För att inte tappa rösten började Harriette prata med sig själv. För att få grepp om tiden började hon föra dagbok, där hon planerade dagens varenda detalj.

– Att dricka kaffe tar en halvtimme. Att gå på toaletten, tio minuter. Att ligga i sängen och försöka sova, sex timmar. Jag gjorde ett schema från morgon till kväll.

**STRUKTURERINGEN BLEV ETT** stöd i att klara av den ändlösa tristessen, men den blev samtidigt en förbannelse. För trots att det i princip aldrig hände något kunde rutinen plötsligt brytas utan förvarning.

– Det kunde bli råd när som helst. Man tas ut, och de går genom hela rummet, lyfter upp och river runt. Samtidigt blir man visiterad, vilket innebär att ta av sig alla kläder. Du är ingenting, du är bara ett nummer.

För Harriette blev isoleringen en daglig kamp mot vansinnet.

– Det enda du tänker på är att du ska klara dig, att hålla psyket i schack. Det otäcka är att man aldrig vet när man ramlar över, man

känner hela tiden att man är på gränsen.

När Harriette till slut släpptes hade hon tappat 26 kilo. Idag lider hon av PTSD. Diagnosen fick hon efter ett par månader i frihet.

– Efter ett halvår brakade jag bara ihop. Jag var sjukskriven i två år efter det. I början var jag rädd för allting, hade flashbacks, kunde hamna i situationer där jag inte visste var jag var. Jag hade jätteproblem med trånga utrymmen, kunde inte duscha utan att ha dörren öppen. Jag kunde få panikattacker av att jag var instängd, kunde få svårt att andas, som om någon tryckte på bröstet.

**TIDEN I HÄKTET** gör sig påmind varje dag.

– Jag har tinnitus som inte går att behandla. Det fick jag i cellen, i samband med all den där stressen och ventilationsljudet som var på och susade hela tiden.

Idag blir det speciellt påtagligt när hon känner sig stressad.

– Det går inte en timme i mitt liv utan att jag får flashbacks och tänker på det här. Det gör jag minst en gång i timmen. Alltid. Hela tiden.

Natalia, 38, livstidsdömd,  
anstalten Ystad.

## DEN LÅNGDRAGNA NEDBRYTNINGEN

**N**atalia sitter sedan 2006 av ett livstids fängelsestraff för mord. Efter en konflikt året därpå med en annan intagen tvingades hon tillbringa åtta månader i avskildhet på anstalten

Hinseberg. För henne var det värre än när hon satt isolerad under häktningen.

– Skillnaden är att man i häktet har någon slags hopp. Varannan vecka har man förhandling om förlängning, det finns möten med prästen, kanske kommer advokaten. Man är inte lika isolerad som i fängelse, där man verkligen inte har någon kontakt.

Hårdast var det under isoleringens första månader, minns Natalia. Då placerades hon i fängelsets källare i en liten cell, kanske 6 kvadratmeter, vars enda inredning var en madrass på golvet. En filt och en kudde fick hon varje kväll vid läggdags.

– Det värsta var den absoluta avsaknaden av hjärnstimulans. Jag fick inte skriva brev de första tre, fyra veckorna, eftersom de ansåg att det inte skulle vara säkert att lämna ut en penna till mig.

Cellens ventilationsfläkt var speciellt påfrestande.

– Det kändes som en flygplanspropeller som aldrig stannade.

Öronproppar tilläts inte. Än idag är Natalia ljudkänslig.

– Varje gång det är något högt ljud, en dörr som smäller, skär det i öronen.

**EFTERSOM DET INTE** gick att se ut genom fönstret och det inte fanns något att fästa blicken på, led även ögonen. Under tiden i isolering utvecklade Natalia närsynhet, och idag bär hon glasögon.

– Panikattacker fick jag ganska fort, säger Natalia. Alla muskler var spända till bristningsgränsen, jag kunde knappt röra mig. Även om man pratar med sig själv, typ, »du kommer inte bli ett psykfall, du kan slappna



av, du kan ha kontroll över dig själv«, och bla bla, det går inte.

Med tiden kom hallucinationer.

– Det var som att rummet inte stod till utan att väggarna började röra sig, och svaja fram och tillbaka.

**EFTER TRE MÅNADER** av ensamhet trodde Natalia att hon skulle kvävas. Sedan kom depressionen och uppgivenheten.

– Det som jag gjorde var bara att gå runt, runt, runt i cellen, typ 5 000 steg i ena riktningen, 5 000 i andra riktningen. Men vissa dagar vill man inte ens stiga upp. Jag kände mig som en grönsak. Det är jättesvårt att förklara. Du har åtta månader på dig. Inga distraktioner, du sitter ensam mellan fyra väggar, dag efter dag efter dag efter dag. Du sitter i absolut tystnad. Förutom den där jävla fläkten. Du bryts ner. Och den processen, nedbrytningen, är långdragen. Du bara

stänger av allt omkring dig. Man kan inte beskriva denna känsla.

Isoleringen avbröts när anstaltens psykiatriker ansåg att det förelåg risk för allvarliga psykiska skador.

– Jag klarade inte att se mer än tre uniformerade personer på samma plats, för då triggades försvarssystemet, jag spände mig och hamnade i stridstillstånd. De första fem åren efter isoleringen kunde jag inte vistas i lokaler där det inte fanns fönster utan att få kraftiga panikattacker direkt. Trånga eller mörka utrymmen triggade ingång alla de där förtryckta känslorna.

I flera år gick Natalia på ångestdämpande mediciner, och än idag tar hon antidepressiva.



Big fish, Kriminalvården  
och Rättspsykiatriens val av  
säkerhetskniv. Används bland  
annat för att skära av rep,  
kablar, snöre och tyg.

År 2017 fattades 15 200 beslut om avskildhet, alltså isolering, på svenska fängelser. För det mesta handlar det om ett par timmar eller dygn. Men 246 personer isolerades 30–60 dagar. Och ytterligare 147 isolerades längre än 60 dagar.

## »LIVLÖS I SNARA GJORD AV SKOSNÖRE, TVÄTTSACK SAMT STRUMPOR«

Den psykologiska påfrestning som isolering innebär skapar självskadebeteende, självmordsförsök, och självmord. Enligt psykiatrikern Terry Kupers är självmordsförsök i USA dubbelt så vanliga bland isolerade som hos befolkningen i stort. Och när det gäller fullbordade självmord är det många gånger vanligare bland isolerade.

Varje år tar en eller ett par personer livet av sig på svenska häkten och anstalter. Efter en satsning från Kriminalvården är antalet självmord lägre idag än under 00-talet. Men desperationen som isoleringen skapar finns kvar.

Enligt incidentrapporter som Re:public tagit del av förekom det över 100 fall av självmordsförsök på svenska häkten och fängelser under 2018.

Efter ett självmordsförsök förflyttas personen ofta till en observeringscell, vilket kan innebära en än värre form av isolering. Inte sällan tvingas den överlevande att klä av sig för att förhindra vidare självmordsförsök med hjälp av kläderna.

För psykiatrikern Stuart Grassian går isoleringen som praktik emot sunt kliniskt förnuft.

– Den kriminalvårdspsykologiska litteraturen är entydig. Människor som är det minsta deprimerade eller suicidala ska inte isoleras, eftersom isolering ökar självmordsrisken.

**Incident:** Suicid

**Händelsebeskrivning:** Kl 07.20 påträffas intagen ██████ hängandes livlös i snara gjord av skosnöre, tvättsäck samt strumpor från bokhyllan.

*Restriktionsavdelning, Häktet Saltvik, april 2012.*

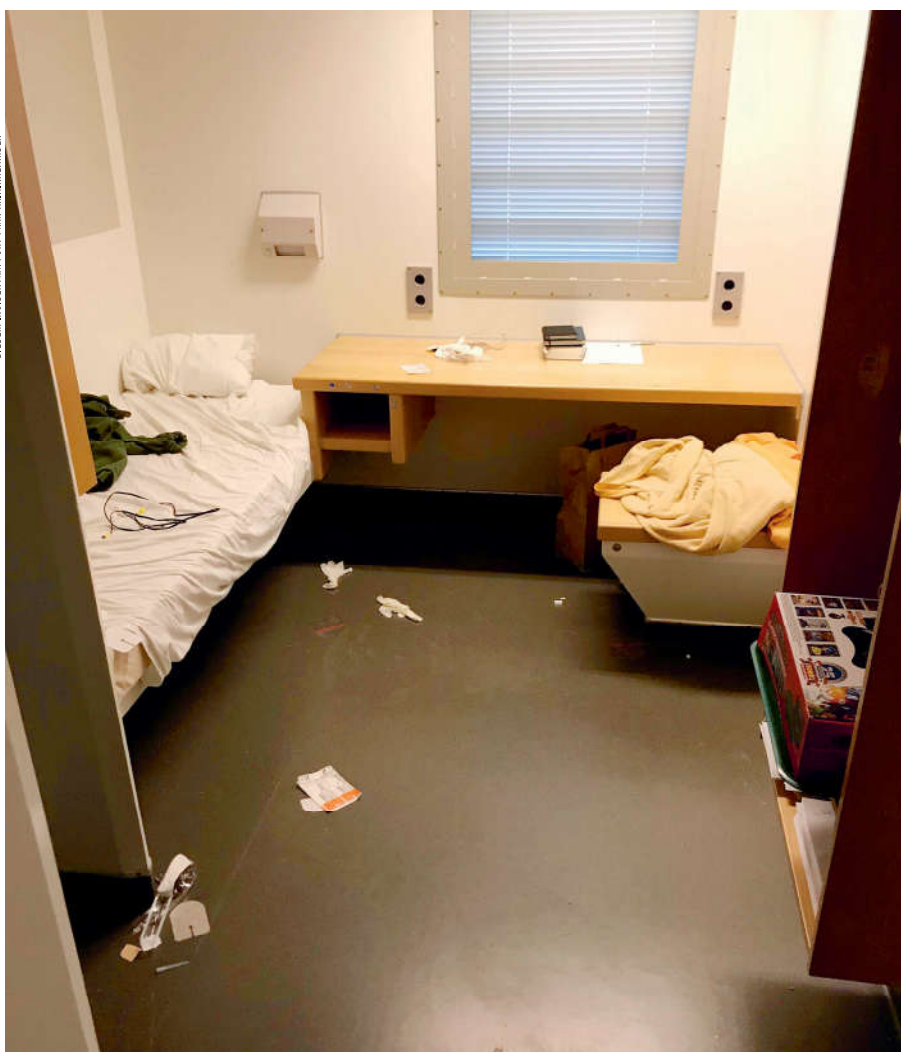
**Incident:** Suicid

**Händelsebeskrivning:** Vid frukostutdelning [...] öppnades celledörren och personal upptäckte att den intagne hade hängt sig inne på toaletten med en snara knytan runt fläktgallret ovanför toan.

**Åtgärder:** Uppmärksamma kollegor. Larm dras och skyddshandskar appliceras. Lyfter upp klient och avlägsnar snara med hjälp av bigfish. Försök att avlägsna klient från sin sittande position på toaletten med huvudet mot väggen svårt pga grov likstelhet.

*Säkerhetshäktet Huddinge, augusti 2018.*





**Under 2018** häktades 957 personer i åldern 18 till 20 år i Sverige. 703 av dem sattes i isolering. 150 personer mellan 15 och 17 år häktades, och av dem sattes 133 i isolering.

## »ATT INTE FÅ RINGA SIN MAMMA NÄR MAN MÅR SOM SÄMST«

– Att vara 15 år och hamna i isolering är mycket mer allvarligt än vid exempelvis 25-årsåldern, säger psykologen **Anna Olsson**, som jobbade i flera år med häktade i åldern 15 till 21 år på ungdomsavdelningen vid Häktet Göteborg.

– Det är väldigt tydligt att ett barn, vars hjärna och kropp ännu inte är färdigutvecklade, inte har resurser för att hantera det. Att inte få ringa sin mamma när man mår som sämst, i kombination med upplevelsen att vuxna gör en så ont, och fortsätter göra det, är för barn fullständigt obegripligt, förklarar hon.

Att man i Sverige framför allt isolerar häktade, alltså potentiellt oskyldiga människor, medför en liknande riskfaktor. Utöver den etiska problematiken med att utsätta icke dömda människor för vad internationella observatörer betraktar som en drakonisk straffåtgärd, kan oskyldighet i sig, enligt psykiatrikern Terry Kupers, ytterligare förvärra isoleringens konsekvenser.

–Att sitta och älta över orättvisan, den gnagande känslan av orätt, orsakar ytterligare stress med förhöjt blodtryck och allt vad det innebär som följd.

### **Incident:** Suicidförsök

**Händelsebeskrivning:** Klienten har knutit sin tröja runt halsen och bankar sitt huvud i fönstret, uppger samtidigt att han vill dö.

**Händelseorsak:** har tidigare i veckan fått dödsbesked och ett preliminärt besked om att han ej får delta på begravningen.

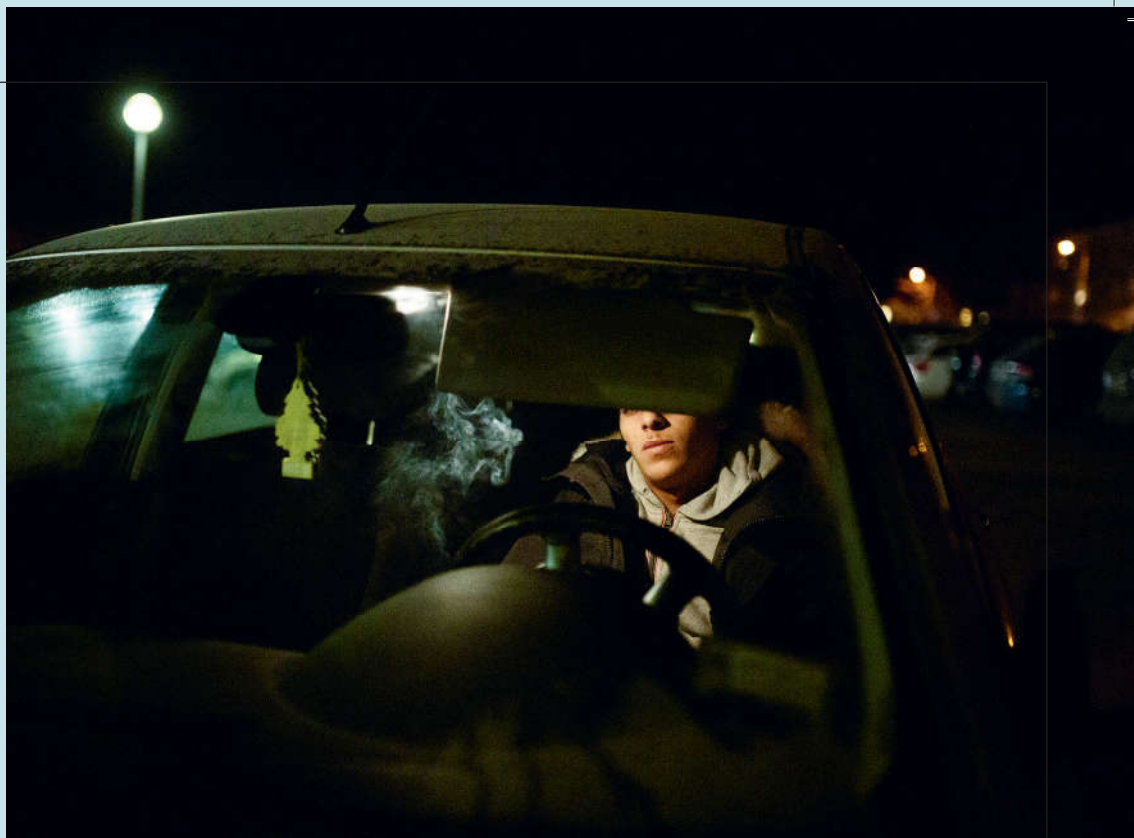
*Observering, Ungdomsavdelning, Anstalt Kristianstad, augusti 2018.*

### **Incident:** Suicidförsök

**Händelseorsak:** Han är djupt besviken på rättssystemet som håller honom kvar på felaktiga grunder.

*Häktet Östersund, maj 2018.*

**Anna Olsson** jobbade mellan 2010 och 2015 som psykolog på Häktet Göteborg. Hon anställdes i samband med en satsning på häktades mentala hälsa, efter en rad självmord på svenska häkten, och blev en av de första fast anställda häktespsykologerna i Sverige.



Hasan, 19, Uppsala.

## ETT LIV I BANKANDE ENSAMHET

**H**asan blev gripen en augustinatt 2018, efter att skott avlossades mot en lägenhet i Uppsalaområdet där han bor. Han tillbringade över tre månader häktad med restriktioner, misstänkt för mordförsök, innan han blev frikänd. Ändå hade han tur. Advokaten förklarade direkt att han antagligen hade 3, 4 månader i häktet framför sig, och besparade Hasan ovissheten som plågar många som inte vet hur länge de kommer vara häktade. Och även om han hade besöks- och telefonförbud, så kunde han se på TV och lyssna på radio. Fönstret i hans cell, med utsikt mot gatan och tågspåren utanför, blev en livlina till verkligheten.

– Fönster, att se ut, det hjälper fett mycket. Jag kollade ut varje dag, på natten, på kvällen, på morgonen, kollade hela tiden. Jag kunde vardagsrutinerna på de som bodde där, den här tiden ska han ut med bilen, den här tiden ska han ut med hunden, jag kunde allting.

Men likväl var den sociala isoleringen svår att hantera.

– Jag ansökte till åklagaren om besök 20–30 gånger, men blev nekad.

Han ansökte om telefonsamtal, för hans

del hade det till och med gått bra i fall utredarna hade velat lyssna med.

– Men de nekade direkt. Jag ville bara kolla läget med familjen, prata med morsan, eller vem som helst.

Livet i cellen var trist, men sällan fridfullt.

– Folk i de andra cellerna bankade hela tiden. De knullade mitt huvud, genom att banka i väggarna hela tiden, sex på morgonen, tre på natten. Det var som en sysselsättning för dem. Så började jag flippa också och bankade skithårt och sparkade på väggen. Ibland pallade jag inte heller, och blev lack. Men min granne han fuckade ur varje dag, varje timme.

**TROTS BANKANDET VAR** det ett liv i ensamhet.

– Ibland pratade jag med mig själv. Många gånger pratade jag med mig själv i sömnen. Typ trodde att jag var ute i friheten, och pratade med mina vänner, eller nåt, och vaknade av min egen röst. Det var sjuka grejer, det hände mig hela tiden. Jag tänkte, mannen vad är det här? Fett konstigt alltså.

Den enda möjligheten att få kontakt med andra häktade var under dagens utomhusvistelse, på häktets tak. Om han hade tur fanns det någon annan inom hörhåll, i en av burarna intill hans.

– Jag ville prata med någon. Ibland gick det när man var och rökte, men de jävla plitarna sa alltid: »Prata inte! Prata inte! Annars får du gå ner.« Om man pratade tog de ner oss. Men jag sket i det. Det var fett jobbigt att inte prata med någon.

**ATT HÅLLA KROPPEN** i form var svårt, trots att Hasan hade velat.

– Det fanns inget riktigt gym, utan bara ett löpband. Jag hade kunnat gå dit varannan dag. Men jag gjorde armhävningar. Jag fyllde plastflaskor med vatten, och la dem i ett örngott. Det blir ändå några kilo, så man kan lyfta. Det hade jag tre, fyra dagar, sedan sa pliten »du får inte ha det av säkerhetsskäl«.

Efter ett tag i häktet ledde rastlösheten till att Hasan utvecklade tics, som inte gått över, även nu, efter flera månader i frihet.

– Jag fick problem med käken. Jag satt och öppnade munnen och stängde och öppnade. Hela tiden. Var tjugonde sekund typ. Med tiden fick jag värsta värken i käken.



## »ÄR VERKLIGEN INGET SOM GÖR DEM FRISKA«

Även om en person döms till ett långt fängelsestraff är den officiella tanken inom det svenska rättsväsendet alltid att den dömda slutligen ska släppas ut och återintegreras i samhället. Ett av de viktigaste måtten för hur väl kriminalvården lyckas i sitt arbete är därför hur benägna fångar är att begå nya brott efter att de har släppts. I detta avseende är isolering en farlig praktik, inte bara för den som utsätts för det, utan även för samhället i stort.

Studier som gjorts på apor visade att isoleringen sänkte djurens förmåga att ha normala sociala interaktioner, och gjorde dem mer aggressiva. Amerikanska studier indikerar också att de som varit isolerade är mer benägna att begå nya brott än de som suttit på vanliga avdelningar.

För psykologen Anna Olsson kommer detta inte som en överraskning. Enligt henne gör isolering människor sämre rustade för att uppta ordnade liv i frihet.

– Jag är säker på att människor går runt med allvarliga trauman. Många som åker in har ju redan någon diagnos eller ett missbruk, och att sedan utsätta dem för isolering är verkligen inget som gör dem friska. Dessutom riskerar erfarenheten att myndigheter behandlar en illa, som man tar med sig, att drabba förtroendet för myndigheterna framöver.

Enligt henne gäller detta särskilt för ungdomar och barn som isoleras.

**Incident:** Suicidförsök

**Händelsebeskrivning:** Klient [REDACTED] upptäckts vid tillsyn ha gjort en snara som han lindat »stenhårt« runt halsen. Personalen larmar och avlägsnar genast snaran, den måste skäras av med big-fish verktyg.

**Händelseorsak:** Klienten upplevs ha ångestproblematik.

**Åtgärder:** Isoleringcell -> förhandlare -> beslut om steril cell samt sekundbevakning.

*Säkerhetshäkte, Häktet Malmö,  
oktober 2018.*



BILD: INCIDENTRAPPORT FRÅN KRIMINALVÅRDEN

Av de häktningar som avslutades 2018 hade 628 personer varit frihetsberövade i över 180 dagar och 51 av dem hade varit det i över 360 dagar.

## »FÖRSÄMRAR FÖRMÅGAN ATT FÖRSVARA SIG I DOMSTOL«

Enligt åklagarmyndigheten isoleras häktade för rättssäkerhetens skull. Resonemanget bygger på den så kallade omedelbarhetsprincipen, som föreskriver att alla ställningstaganden från misstänkta och vittnen under rättegången ska höras i sin rena, av externa faktorer opåverkade, form. Innan dess ska utredarna kunna samla material, och den misstänkte förbereda sitt försvar, utan någon som helst risk att bevis förstörs, vittnen påverkas, eller att inblandade pratar ihop sig. En av regeringen tillsatt utredning kom dock 2016 fram till att »det finns anledning att tro att vi i Sverige överdriver risken för att den som är häktad utan restriktioner agerar illojalt«.

Däremot, påpekar utredningen, finns det skäl att tro att isolering undergräver rättssäkerheten. Även Kriminalvården undrar i sin studie kring isoleringens hälsoeffekter från 2011 om inte isolering skapar ett »rättssäkerhetsproblem«, då »en person med depression eller ångesttillstånd har nedsatt förmåga att delta i förhör, läsa förundersökning, konferera med advokat och uppträda i domstol«. Detta riskerar att allvarligt »försämra den häktades förmåga att försvara sig«.

Enligt rättssociologen **Peter Scharff Smith** bör Sverige sluta isolera häktade av utredningstekniska skäl. Att det inte behövs, visar Sveriges grannländer.

– När man i Danmark började denna diskussion sa polisen att isolering behövdes för att de skulle kunna utreda. Då var över hälften av alla häktade isolerade av utredningstekniska skäl, och ingen klagar.

Att Sverige håller fast vid praktiken betecknar han som irrationellt.

– Man tar till ett så ingripande maktmedel, som skadar folks hälsa, trots att det är helt onödigt. Staten använder denna makt, för att den kan. Det enda argumentet är: »Så har vi alltid gjort.«

**Peter Scharff Smith** är professor vid Institutet för kriminologi och rättssociologi vid Oslo universitet. Han är ursprungligen från Danmark, men är idag bosatt i Sverige. Hans forskning fokuserar på kriminalvården, fängelser och isolering, med särskilt fokus på de nordiska länderna.

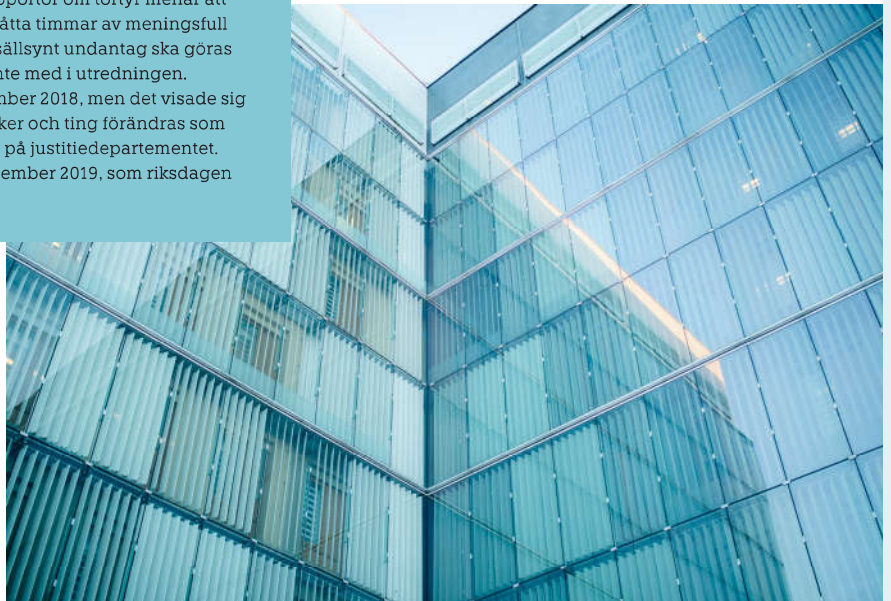
## Ska Sverige sluta med rutinmässig & långvarig isolering?

Efter den hårda kritiken mot Sveriges användande av isolering gav regeringen sommaren 2015 en utredare i uppgift att lämna förslag på hur antalet häktningar skulle minska, liksom användandet av isolering.

Ett år senare kom utredningen och under hösten lämnade en mängd myndigheter sina synpunkter. En allvarlig kritik mot utredningen är att den föreslår att häktningstiderna ska kortas, men att undantag ska finnas kvar. Med andra ord skulle det även i fortsättningen bli möjligt att häkta människor hur länge som helst.

Bland de många humana reformer som FN:s särskilda rapportör om tortyr menar att Sverige borde genomföra finns att alla häktade ska få minst åtta timmar av meningsfull social kontakt och sysselsättning om dagen. Och om något sällsynt undantag ska göras ska de aldrig gälla barn. Men några liknande förslag finns inte med i utredningen.

Regeringens plan var att ge förslag till nya lagar »i september 2018, men det visade sig helt enkelt inte vara möjligt. I en föränderlig omvärld kan saker och ting förändras som påverkar tidsplanen i olika projekt», förklarar en talesperson på justitiedepartementet. Nu är regeringens »ambition» att lägga en proposition i september 2019, som riksdagen sedan röstar om.



### »VAD ÄR DIN DEFINITION AV TORTYR?«

En återkommande fråga i diskussionen om isolering är huruvida det ska betraktas som en form av tortyr. 2011 publicerade Kriminalvården en studie som visade att isolering »utgör en signifikant risk för psykisk ohälsa». Det som inte studerades var de permanenta fysiska skador som isolering kan orsaka gällande bland annat synen, hörseln, hjärnan, njurarna, hormonbalansen och musklerna. Inte heller nämns att dessa skador sammanlagt riskerar att leda till för tidig död.

Juan Mendez, som var FN:s särskilda rapportör om tortyr 2010–2016, menar att isolering, särskilt i samband med häktning, när det gäller barn, eller när den är längre än 14 dagar, kan innebära tortyr.

– Även om isolering används en kort tid skapar det ofta psykiskt och fysiskt lidande och förödmjukelse, vilket är detsamma som grym, inhuman eller förnedrande behandling eller bestraffning, sade Mendez exempelvis 2013.

– Och när det skapar allvarlig smärta eller lidande är isolering detsamma som tortyr.

För psykiatrikern Terry Kupers finns det inte längre några tvivel.

– Jag har ändrat min åsikt i denna fråga. Jag brukade inte likställa isolering i allmänhet med tortyr, utan istället

kalla specifika aspekter, som att det förvärrar folks mentala hälsoproblem, för tortyrartade. Numera har jag kommit fram till att isolering är tortyr i sig självt.

Hans kollega Stuart Grassian vill helst inte ta tydlig ställning, och svarar istället med en motfråga:

– Isolering är kontraproduktivt. Det är dyrt. Det är grymt och det är smärtsamt. Jag vet inte, vad är din definition av tortyr?

